

Janusz R. Budziński <https://orcid.org/0000-0001-9365-406X>
Akademia Piotrkowska
e-mail: janusz.budzinski@apt.edu.pl

Pożyczki japońskie w USA w trakcie wojny rosyjsko-japońskiej 1904-1905 w świetle raportów rosyjskiego ambasadora w Waszyngtonie Artura Cassiniego

Japanese loans in the USA
during the Russo-Japanese War of 1904-1905
in view of reports from Arthur Cassini
the Russian ambassador in Washington

Abstrakt

Istotnym elementem konfliktu rosyjsko-japońskiego w latach 1904-1905 był niewątpliwie aspekt finansowy. Obie strony zaciągały wówczas pożyczki zagraniczne, mające pomóc sfinansować działania wojenne. W niniejszym artykule uwaga poświęcona zostanie informacjom, jakie przekazywał w sprawie pożyczek japońskich na rynku amerykańskim, w okresie marzec 1904 r. – marzec 1905 r., do Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rosji jej ambasador w Waszyngtonie Artur Cassini. W raportach ambasador przytaczał kwoty pożyczek, warunki ich zawarcia oraz wymieniał instytucje kredytujące. Dołączał również własną analizę sytuacji oraz wnioski dotyczące wpływu pożyczek na sytuację i postawy Japończyków w trakcie toczącej się wojny, jak i w przypadku, gdy dojdzie do rokowań pokojowych.

Abstract

An important element of the Russian-Japanese conflict in 1904-1905 was undoubtedly the financial aspect. Both sides then took out foreign loans to help finance the war effort. In this article, attention will be devoted to the information regarding Japanese loans on the American market, between March 1904 and March 1905, sent to the Russian Ministry of Foreign Affairs by its ambassador in Washington, Arthur

Cassini. In the reports, the ambassador cited the amounts of the loans, the conditions of their conclusion and the lending institutions. He also attached his own analysis of the situation and conclusions regarding the impact of the loans on the situation and attitudes of the Japanese during the ongoing war and in the event of peace negotiations.

Słowa kluczowe: wojna rosyjsko-japońska, pożyczki japońskie, USA, Japonia, Rosja, Artur Cassini

Keywords: the Russo-Japanese War, Japanese loans, USA, Japan, Russia, Arthur Cassini

Jednym z większych konfliktów zbrojnych początku XX w. była wojna rosyjsko-japońska lat 1904-1905. Wybuchła ona w związku z rywalizacją Rosji i Japonii w Mandżurii i Korei¹. Obie strony zaangażowały w tej wojnie znaczne zasoby ludzkie, militarne i finansowe, aczkolwiek ich skala znacznie się różniła. W chwili wybuchu wojny, w 1904 r., populacja Rosji wynosiła ok. 146 000 000, natomiast Japonii ok. 46 000 000 mieszkańców². Potencjał militarny Rosji prawie sześciokrotnie przewyższał japoński. Armia rosyjska liczyła ok. 1 160 000, z kolei japońska 375 000 żołnierzy. Z drugiej strony rosyjska marynarka wojenna posiadała na Dalekim Wschodzie sześćdziesiąt cztery jednostki, zaś japońska marynarka wojenna sto trzydzieści cztery okręty wojenne³. Jeśli chodzi o kwestie finansowe, to wojna kosztowała Japonię 1 730 050 000 jenów. W czasie wojny rząd japoński pozyskał szereg pożyczek zagranicznych w wysokości 800 570 000 jenów (z czego faktycznie otrzymano

¹ Zob. pr.: И. Рыбачёнок, *Закат великой державы. Внешняя политика России на рубеже XIX-XX вв.: цели, задачи и методы*, Москва 2012, s. 478-535; П. Мультатули, *Внешняя политика Императора Николая (1894-1917)*, Москва 2013, s. 217-253; В. Шаццлло, Л. Шаццлло, *Русско-японская война 1904-1905 гг. Факты. Документы*, Москва 2004, s. 9-48.

² W tym przypadku można napotkać różne dane. Np. Paul Kennedy podaje, że w 1900 r. Rosja liczyła 135,6 mln mieszkańców, a w 1910 r. 159,3 mln, co pozwala obliczyć, że w 1904 r. było to ok. 145,1 mln przy założeniu równomiernego wzrostu rocznego. Natomiast w przypadku Japonii dane za 1900 r. mówią o 43,8 mln, za 1910 r. o 49,1 mln, co dawałoby średnio w 1904 r. 45,9 mln. Zob. P. Kennedy, *Mocarstwa świata. Narodziny, rozkwit, upadek. Przemiany gospodarcze i konflikty zbrojne w latach 1500-2000*, Warszawa 1994, s. 200. Z kolei Benjamin E. Mainardi zaniża liczbę ludności Rosji, podając 125 mln i zawyża Japonii, określając ją na ponad 67 mln; zob.: B. E. Mainardi, *The Russo-Japanese War: Origins and Implications*, „James Madison Undergraduate Research Journal” 2020, vol. 7, no. 1, s. 8.

³ Zob.: И. Капитанец, *Флот в русско-японской войне и современность*, Москва 2004, s. 6-7; J.W. Dyskant, *Cuszima 1905*, Warszawa 1989, s. 18-24 (zwłaszcza dane dotyczące floty wojennej).

689 590 000 jenów) gwarantowanych przez wpływy celne i monopół tytoniowy. Kapitał ten pozyskano przede wszystkim na giełdach w Londynie i Nowym Jorku. Ponadto rozpisano sześć pożyczek krajowych na kwotę 783 460 000 jenów, z których faktycznie otrzymano 729 137 000 jenów⁴.

Jeśli chodzi o Rosję, to jej wydatki wyniosły 6 554 000 000 rubli, z czego 3 994 000 000 rubli stanowiły pożyczki wewnętrzne i zewnętrzne na potrzeby wojskowe. Zadłużenie zagraniczne związane z wojną wyniosło 2 176 000 000 rubli⁵.

Aspekt finansowy był więc niewątpliwie istotnym elementem tego konfliktu. Wydatki na armię pochłonęły znaczną część budżetu obu państw. W związku z długością trwania wojny, potrzebami związanymi z uzupełnieniem uzbrojenia, konieczne stawało się zaciąganie m.in. zewnętrznych pożyczek. Rosja poprzez swych przedstawicieli zagranicznych śledziła poczynania Japonii w tym zakresie⁶. Dodać można, że i Stany Zjednoczone Ameryki też były zainteresowane udzielaniem kredytów Japonii, a tym samym ważne dla nich było, jak rozwinie się konflikt, czy nie zagrazi ich interesom ekonomicznym. W niniejszym artykule uwaga poświęcona zostanie informacjom, jakie przekazywał w sprawie pożyczek japońskich na rynku amerykańskim, w okresie marzec 1904 r. – marzec 1905 r., do Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rosji jej ambasador w Waszyngtonie Artur Cassini.

Pierwszą taką informację Cassini podał w marcu 1904 r. w telegramie skierowanym do ministra spraw zagranicznych Rosji Włodzimierza Lamsdorffa. Pisał w nim, że do Nowego Jorku przybył baron Kaneko Kentarō, były japoński minister handlu, któremu towarzyszył Takahashi Korekiyo – wiceprezydent

---

⁴ О. Айрапетов, *Внешняя политика Российской империи (1801-1914)*, Москва 2006, s. 511. Dla porównania – wydatki Japonii na budowę marynarki wojennej w latach 1896-1903 wyniosły 386 mln jenów; zob. J.W. Dyskant, *Cuszima*, s. 19.

⁵ О. Айрапетов, *Внешняя политика Российской империи*, s. 511.

⁶ W dokumentach carskiego MSZ znaleźć można, oprócz raportów A. Cassiniego, na których oparty jest niniejszy artykuł, także doniesienia rosyjskiego przedstawiciela w Seulu Aleksandra Pawłowa (*Из телеграммы в МИД России А.И. Павлова об условиях японского займа в Англии и Америке*, [w:] *Русско-японская война 1904-1905 гг. в документах внешнеполитического ведомства России. Факты и комментарии*, ред. В. Глушков, К. Черевко, Москва 2006, s. 176) czy Mikołaja Osten-Sackena w Berlinie (*Из телеграммы в МИД России графа Н.Д. Osten-Сакена о заключении очередного японского займа*, [w:] *Русско-японская война 1904-1905 гг. в документах внешнеполитического ведомства России. Факты и комментарии*, ред. В. Глушков, К. Черевко, Москва 2006, s. 275-276).

japońskiego banku centralnego⁷. Zdaniem ambasadora celem ich wizyty było pozyskanie zagranicznej pożyczki⁸. Następnie w raporcie z 5/18 maja 1904 r., donosił o otwarciu subskrypcji pożyczki japońskiej przez dom bankowy Kuhn, Loeb & Co. w Nowym Jorku⁹ oraz podawał szersze informacje dotyczące wspomnianej pożyczki. Jak pisał: *Pożyczka została zawarta na 7 lat, z prawem dającym rządowi Japonii możliwość jej konwersji po 3 latach: na 6 [%] rocznie, zabezpieczona wpływami z cel i pod warunkiem pierwszeństwa przed wszystkimi innymi zobowiązaniami dłużnymi Japonii. Emisja odbyła się po 93½.*

Jak Wasza Ekscelencja wie, japońska pożyczka udzielona w Nowym Jorku stanowi połowę pożyczki, której zobowiązało się udzielić angielskie konsorcjum, składające się z Hongkong and Shanghai Banking Corporation oraz Parr's Bank & Ltd. Z łącznej kwoty 50 milionów dolarów 25 zostało wyemitowanych w Londynie, zaś pozostałych 25 zostało wyemitowanych w Ameryce przez wspomniany dom bankowy Kuhn, Loeb & Co., któremu, o ile mi się udało dowiedzieć, pomaga w tym przedsięwzięciu także inny nowojorski dom Schiffa¹⁰. Rosyjski ambasador wskazywał, że banki te cieszą się dużą renomą, z kolei ich udział w finansowaniu japońskiej pożyczki, tłumaczy się wrażeniem, jakie w tych sferach finansowych wywarły korzystne dla Japonii doniesienia z teatru wojny¹¹. Zauważał też, że do tego faktu wielu japonofilów-optimistów skłonnych jest przywiązywać zbyt duże, wręcz decydujące znaczenie, nie zdając sobie sprawy, że nie zakończyliśmy jeszcze koncentracji wojsk i że w związku z tym dotychczasowe działania miały raczej charakter epizodów i nie mogą mieć decydującego wpływu na dalszy przebieg naszych działań na lądzie¹².

---

⁷ Takahashi Korekiyo uważany jest za głównego animatora pozyskiwania środków na prowadzenie przez Japonię wojny – zob. R. J. Smethurst, *Takahashi Korekiyo, the Rothschilds and the Russo-Japanese War, 1904–1907*, <https://www.rothschildarchive.org/materials/ar2006japan.pdf> [dostęp 2023.11.15].

⁸ *Из телеграммы в МИД России графа А.П. Кассини о попытках заключения займа Японией в Америке*, [w:] *Русско-японская война 1904-1905 гг. в документах внешнеполитического ведомства России. Факты и комментарии*, red. В. Глушков, К. Черевко, Москва 2006, s. 164.

⁹ Zob.: *Донесение А.П. Кассини В.Н. Ламсдорфу о значении первого японского займа в Америке*, [w:] *Россия и США. Дипломатические отношения 1900-1917*, red. Г. Севостьянов, Дж. Хэзлем, Москва 1999, s. 58.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ W dniach 30 kwietnia – 1 maja 1904 r. wojska japońskie pokonały siły rosyjskie w bitwie nad rzeką Yalu.

¹² *Донесение А.П. Кассини В.Н. Ламсдорфу о значении первого японского займа*, s. 58.

Czytając treść raportu, można skłonić się ku stwierdzeniu, że Cassini uważał, iż umieszczenie połowy japońskiej pożyczki w Stanach Zjednoczonych ma aspekt bardziej psychologiczny, niż realny. Może też mieć o wiele większe znaczenie dla konsekwencji, jakie może to pociągnąć w przyszłości, niż dla faktycznej pomocy finansowej, jaką obecnie otrzymuje Japonia. Argumentem za tym, było stwierdzenie, że kwota *udzielonej tutaj pożyczki, 25 milionów dolarów, w obliczu ogromnych kosztów wojny, jest sama w sobie stosunkowo niewielka, w wyniku czego prawdziwe znaczenie tej pożyczki polega głównie na tym, że Japonia mogła tu znaleźć pieniądze na cele wojskowe, bez względu na wysokość pożyczki i wpływ, jaki ta okoliczność może mieć na opinię publiczną w Stanach Zjednoczonych i Europie*¹³.

Dodatkowo Cassini zauważał, że Japonia od połowy 1903 r. różnymi sposobami starała się wciągnąć politycznie Stany Zjednoczone w trwający spór na Dalekim Wschodzie lub przynajmniej pozyskać ich wsparcie moralne i materialne. Jednak jego zdaniem, działania te, pomimo słabo ukrywanej japońskiej filii rządu amerykańskiego, do niczego nie doprowadziły, gdyż były wyraźnie sprzeczne z rzeczywistymi interesami Stanów Zjednoczonych. Ponadto stwierdzał, że *w oczach Amerykanów nie były one uzasadnione żadnymi praktycznymi przestankami lub widokami na korzyści pieniężne, ponieważ w tutejszych sferach z jednej strony nie ufano w zdolności kredytowe Japonii, a z drugiej strony jej gotowość bojowa nie była oczywista dla wszystkich*¹⁴.

W tym miejscu Cassini ponownie powrócił do japońskich sukcesów militarnych w wojnie z Rosją i ich wpływu na zmianę opinii na temat Japonii, co ta ostatnia miała wykorzystać, aby uzyskać w USA pożyczkę. *W efekcie – pisał rosyjski ambasador – otwarta została subskrypcja w firmie Kuhn, Loeb & Co i z otrzymanej właśnie informacji wynika, że pożyczka ma 5-krotne pokrycie*¹⁵. Ambasador przytomnie zauważał, że *tutejszy świat biznesu nie może oczywiście uznać za dowód zaufania do Japonii uzyskania pożyczki na 6% i gwarantowanej wpływami z cel, na co raczej nie zgodziłoby się żadne, nawet trzeciorzędne państwo europejskie*¹⁶.

W swoim wystąpieniu Cassini zwracał Lamsdorffowi uwagę na konsekwencje, jakie pożyczka może wywołać w przyszłości: *Po pierwsze: tylko pierwszy krok jest trudny, a pożyczając Japonii pieniądze, lokalna sfera finansowa może jej*

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, s. 59.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

w przyszłości udzielić podobnego wsparcia, choćby z innych powodów, by uratować wcześniej zainwestowany kapitał.

Po drugie: po zakończeniu wojny, kiedy zostaną wypracowane warunki pokojowe, fakt, że Stany Zjednoczone i Anglia posiadają, że tak powiem, pierwszą hipotekę na japońskich dochodach celnych, może w pewnym stopniu wpłynąć na stanowisko tych mocarstw zajmowane w stosunku do warunków pokoju. Na tym, moim zdaniem, polega główne niebezpieczeństwo tej pożyczki...¹⁷.

Po tych doniesieniach Cassiniego na kilka miesięcy sprawy związane z pozyśkiwaniem przez Japonię środków finansowych na rynku amerykańskim zeszyły z porządku dnia. Powróciły ponownie późną jesienią 1904 r. Wówczas w raporcie z 20 października/2 listopada, Cassini informował ministra Lamsdorffa o wizycie członka rodziny cesarskiej, księcia Fushimi Sadanaru¹⁸. Jak pisał, książe przybył 8 listopada do San Francisco, skąd udał się do Waszyngtonu, następnie zaś na Wystawę Światową w St. Louis. To miał być oficjalny powód wizyty. Jednak rosyjski ambasador zauważał, że księciu towarzyszy m.in. wiceminister spraw zagranicznych Sato, co mogłoby świadczyć o całkowicie innym charakterze podróży. Tu Cassini stwierdzał, że według *innych wyjaśnień przyjazd księcia ma ułatwić zaciągnięcie w Ameryce Północnej nowej pożyczki, której potrzeba jest coraz bardziej odczuwalna w Japonii*.

W tym miejscu można przypuszczać, że drugi, nieoficjalny, powód wizyty był całkiem prawdopodobny. Już dwa tygodnie później, 3/16 listopada, Cassini informował Lamsdorffa o drugiej pożyczce udzielonej Japonii. Jak pisał: *Rozpoczęte w Londynie i Nowym Jorku negocjacje w sprawie nowej japońskiej pożyczki w wysokości 60 milionów dolarów zakończyły się najwyraźniej dla Japonii całkiem pomyślnie. W związku z tym, że pożyczka ta, wynegocjowana w Londynie przez banki Parr & Co. oraz Shanghai-Hong Kong, została udzielona w tak sprzyjającym dla jej powodzenia momencie, a mianowicie wkrótce po incydencie, który miał miejsce na Morzu Północnym¹⁹, kiedy wywołane nią podniecenie przelożyło się na nastroje antyrosyjskie, rynek londyński chętnie przyjął tę pożyczkę i najwy-*

¹⁷ Ibidem, s. 59.

¹⁸ *Донесение А.П. Кассини В.Н. Ламсдорфу о поездке принца Фушимми в Америку, [w:] Россия и США, s. 66.*

¹⁹ Chodzi o tzw. incydent hullski. Płynące z Bałtyku na Daleki Wschód okręty rosyjskiej II Eskadry Oceanu Spokojnego ostrzelały brytyjskie statki rybackie na ławicy Dogger Bank. Portem, z którego pochodziły wspomniane statki, było brytyjskie Hull. Powodem ostrzału było przekonanie, że wśród nich znajdują się japońskie torpedowce. Incydent wywołał napięcie w stosunkach brytyjsko-rosyjskich. Szerzej zob. np.: J.W. Dyskant, *Cuzsima*, s. 59-68; Л. Поленов, *Крейсер Аврора*, Ленинград 1987, s. 106-107.

rażniej jej sukces w Anglii był pewny. Pożyczka ta jest gwarantowana japońskimi dochodami celnymi, już obciążonymi gwarancją za pierwszą zewnętrzną pożyczkę japońską, a jej połowa, tj. 30 milionów dolarów miała zostać ulokowana w Londynie, a druga połowa w Nowym Jorku i pierwotnie zapowiadano, że zostanie wyemitowana po cenie 90 i pół przy 6%. [...] pożyczka ta jest udzielana po cenie 83 i jedna czwarta, a mogące wiązać się z nią zyski, co wydaje mi się wątpliwe, w wypadku jeśli cena papierów wzrośnie powyżej 90, zostaną równo podzielone pomiędzy konsorcjum i Japonię. Oczywiście, biorąc pod uwagę wyjątkowo korzystne warunki kredytu, stanowiącego ponad 7% kapitału, te 30 milionów prawdopodobnie zostanie sprzedane w Stanach Zjednoczonych²⁰. Następnie Cassini odniósł się do nastrojów na rynku amerykańskim, stwierdzając, że z informacji, jakie posiada, wynika, że wydają się one być znacznie mniej przychylnie tej pożyczce niż nastroje na rynku londyńskim. Dalej wskazywał, że w Nowym Jorku powodzenie kwietniowej pożyczki japońskiej było raczej negatywne, natomiast amerykańscy bankierzy, którzy podjęli się jej emisji, z trudem rozprawdzili bardzo małą część przeznaczonych na jej sfinansowanie papierów wśród społeczeństwa amerykańskiego. Wskazywał też Lamsdorffowi, że większość pożyczki, niezrealizowana w USA, wróciła do Londynu. *Jest oczywiste*, pisał Cassini, że w takich warunkach nowojorscy bankierzy, którzy teraz podejmują się udzielenia tej części pożyczki, będą mieli w rzeczywistości największe trudności z podaniem jej do publicznej wiadomości w północnoamerykańskich Stanach Zjednoczonych i prawdopodobnie będą później zmuszeni albo wziąć na własną odpowiedzialność i ryzyko całą tę sumę, albo spróbują przekazać ją z powrotem do Londynu²¹.

W tym miejscu z rozważań rosyjskiego ambasadora wypływał ważny wniosek, że pomimo stwierdzeń o rzekomo wielkich sympatiach Amerykanów dla Japonii i jej losów, sympatie te nie były na tyle silne, aby zmusić USA do zaryzykowania środków finansowych na rzecz Japonii bez względu na to, z jakimi korzystnymi warunkami to ryzyko byłoby zabezpieczone. Cassini szczególnie pokreślił, że wiara amerykańskich finansistów w zasoby, którymi dysponuje Japonia, a zwłaszcza będzie dysponować po zakończeniu wojny, jest bardzo ograniczona. Według niego, było mało prawdopodobne, aby dochody japońskie z cel były na tyle duże, żeby zagwarantować prawidłową wypłatę odsetek od tych pożyczek.

---

²⁰ Донесение А.П. Кассини В.Н. Ламсдорфу о втором японском займе в США, [w:] Россия и США, s. 68.

²¹ Ibidem.

W tym momencie szczególnie interesująca wydaje się dalsza analiza sytuacji przeprowadzona przez Cassiniego: *Dlatego mimowolnie pojawia się pytanie, dlaczego japoński rząd, który jest informowany przez niezwykle tu licznych swoich agentów finansowych i jest oczywiście świadomy prawdziwych nastrojów na rynku nowojorskim w związku z tą pożyczką, dlaczego miałby chcieć za wszelką cenę ulokować połowę tej pożyczki w tym mieście? Nie mogę sobie tego wytłumaczyć inaczej niż ciągłym pragnieniem gabinetu tokijskiego, aby utwierdzić w oczach zainteresowanych tym mocarstw przekonanie w istnienie tajnego, ale pełnego porozumienia między Japonią, Wielką Brytanią i Stanami Zjednoczonymi Ameryki, a dzieje się tak z uwagi na przyszłe negocjacje pokojowe, gdy wojna się skończy. Z drugiej strony sam rząd federalny nie jest przeciwny ulokowaniu amerykańskiego kapitału w tej japońskiej operacji finansowej, gdyż pozwoli mu to w przyszłości wyrazić swoje zdanie wspólnie z Wielką Brytanią w dyskusjach pokojowych między obecnie walczącymi stronami, zwłaszcza jeśli warunki o charakterze finansowym, które zostaną przez nas narzucone, uznają za zagrożenie dla interesów wierzycieli Japonii. Wydaje mi się, że to jest ta tajna myśl i cel, który skłonił rząd federalny, jeśli nie do otwartego zachęcania nowojorskiego rynku pieniężnego do przyjęcia części wspomnianej pożyczki, to przynajmniej do nie powstrzymywania go od udziału w tej transakcji finansowej, co z materialnego punktu widzenia nie daje nadziei na sukces²².* Jak wynika z powyższego, Cassini uwzględnił w całej sytuacji związanej z pożyczką element przyszłych negocjacji pokojowych. Czynił to, biorąc pod uwagę stanowisko, jakie mogą zająć wobec nich Stany Zjednoczone i Wielka Brytania, zwłaszcza jeśli negocjacje będą dotyczyły kwestii finansowych.

Po raz kolejny w sprawie pożyczek japońskich na amerykańskim rynku finansowym Cassini zabrał głos 23 marca/5 kwietnia 1905 r.²³ W swoim raporcie nawiązywał do tajnego telegramu z 17/30 marca, w którym powiadomił Ministerstwo Spraw Zagranicznych o *ogromnym sukcesie ostatniej japońskiej pożyczki w wysokości 150 milionów dolarów, udzielonej, [...], zarówno w Anglii, jak i w Stanach Zjednoczonych. Grupa nowojorskich bankierów na czele z żydowskim domem Kuhn, Loeb & Co., która podjęła się emisji 75 milionów, nie szczędziła wysiłków, aby przyciągnąć lokalną społeczność do jak najszerszego udziału w subskrypcji, a najnowsze wydarzenia, które potoczyły się tak pomyślnie dla Japonii, zaskakująco zagrały na ich korzyść.* Według ambasadora wy-

²² Ibidem, s. 69.

²³ *Донесение А.П. Кассини В.Н. Ламсдорфу о очередном японском займе в США, [w:] Россия и США, s. 77.*

nik rozpisanej pożyczki przeszedł najśmielsze oczekiwania Japończyków, gdyż subskrypcja w samych Stanach Zjednoczonych osiągnęła kwotę 500 milionów dolarów.

W dalszej części raportu Cassini koncentrował się na szczegółach wspomnianej pożyczki pisząc: *Nowa pożyczka, oprocentowana na 4½% rocznie, została udzielona po 90, czyli według wyliczeń nowojorskiej giełdy 87%, i gwarantowana przez monopol tytoniowy, którego dochód netto według szacunków wynosi 10 500 000 dolarów. W porównaniu z poprzednimi pożyczkami wydaje się ona najbardziej opłacalna dla Japonii. W przypadku spłaty po 5 latach będzie to kosztować rząd 6½%, natomiast jeśli spłata nastąpi po 20 latach, to tylko w wysokości 5% w skali roku, podczas gdy oba poprzednie kredyty będą kosztować 6⅞% i 7⅞%. Całkiem zrozumiałe jest zatem, że przyznana za niego premia sięgnęła aż dwóch punktów już kilka dni po premierze*²⁴. Podkreślił również, że zawarcie ostatniej pożyczki stanowiło duży sukces Japonii, natomiast przewidywania niektórych kręgów politycznych, że rozpętana przez Japonię wojna nieuchronnie doprowadzi do jej gospodarczego wyczerpania, gdzie piętą achillesową będą kwestie finansowe, nie sprawdziły się w praktyce.

Kończąc swój raport, Cassini zauważał: *Nie możemy ukrywać przed sobą, że jeśli Japonia uzyskała obecnie zdolność do kontynuowania wojny przez cały rok bez uciekania się już do pomocy zagranicznej, to jeszcze ważniejszy jest moralny wpływ, jaki powodzenie nowej pożyczki może mieć na dalsze przebieg wydarzeń. Kiedy na początku wojny wrogie nam sfery finansowe i opinia publiczna niemal całego świata oklaskiwały sukcesy japońskich marynarzy, wszędzie panowało jeszcze mocne przekonanie, że armie lądowe Rosji będą w stanie zmiażdżyć swojego dzielnego wroga. Obecnie pogląd ten najwyraźniej uległ zmianie. Ambitne poglądy Japończyków i ich niezachwiana wiara w korzystny wynik wojny wydają się być potwierdzone także przez inne narody. Jest to sukces najwyższej wagi dla Japonii i musimy pamiętać, że niewątpliwie zwiększy on arogancję, a także nieustępliwość naszych wrogów, gdy nadejdzie czas rozpoczęcia z nimi negocjacji pokojowych*²⁵.

Biorąc pod uwagę przytoczone powyżej informacje, przekazywane przez Cassiniego, można stwierdzić, że Rosja była informowana na bieżąco o finansowych działaniach japońskich na rynku amerykańskim. Na uwagę zasługuje również fakt, że rosyjski ambasador w Waszyngtonie nie tylko przekazywał informacje o pozyskanych przez Japonię pożyczkach, ale także analizował ich

²⁴ Ibidem, s. 78.

²⁵ Ibidem.

wpływ na sytuację wojenną, na postawę Japończyków w przyszłych rokowaniach pokojowych. Wskazywał także na stosunek amerykańskich finansistów do działań Japończyków. Można też uznać, że większość z jego analiz okazała się trafna. Zauważyć też można, że zdarzało mu się przeceniać siłę gospodarczą i militarną Japonii, zwłaszcza w połowie 1905 r. Wówczas Japonia zaczęła wyczerpywać swoje zasoby²⁶, mimo pozyskiwanych pożyczek zewnętrznych, i stopniowo pojawiała się przekonanie o potrzebie zawarcia rozejmu, najlepiej przy pośrednictwie innych państw, wśród których pojawiły się też Stany Zjednoczone Ameryki.

Bibliografia

Źródła

Донесение А.П. Кассини В.Н. Ламсдорфу о втором японском займе в США, [w:] *Россия и США. Дипломатические отношения 1900-1917*, ред. Г. Севостьянов, Дж. Хэзлем, Москва 1999.

Донесение А.П. Кассини В.Н. Ламсдорфу о значении первого японского займа в Америке, [w:] *Россия и США. Дипломатические отношения 1900-1917*, ред. Г. Севостьянов, Дж. Хэзлем, Москва 1999.

Донесение А.П. Кассини В.Н. Ламсдорфу об очередном японском займе в США, [w:] *Россия и США. Дипломатические отношения 1900-1917*, ред. Г. Севостьянов, Дж. Хэзлем, Москва 1999.

Из телеграммы в МИД России графа А.П. Кассини о попытках заключения займа Японией в Америке, [w:] *Русско-японская война 1904-1905 гг. в документах внешнеполитического ведомства России. Факты и комментарии*, ред. В. Глушков, К. Червко, Москва 2006.

Из телеграммы в МИД России А.И. Павлова об условиях японского займа в Англии и Америке, [w:] *Русско-японская война 1904-1905 гг. в документах внешнеполитического ведомства России. Факты и комментарии*, ред. В. Глушков, К. Червко, Москва 2006.

---

²⁶ О. Ајрапетов, opisując w swojej książce sytuację Japonii w tym okresie, zauważył: *Tokio w 1905 r. znalazło się w sytuacji Petersburga w 1878 r. – wojna została wygrana, ale kraj doszedł do zwycięstwa w stanie, który wykluczył możliwość korzystania z jego owoców. Impas, jaki powstał po Mukdenie, został uznany przez rząd japoński za najtrudniejszy okres całej wojny. Zasoby finansowe, materialne i ludzkie Japonii zostały wyczerpane*. Zob.: О. Айрапетов, *Внешняя политика Российской империи*, s. 511. Z kolei jak napisał w swojej pracy P. Kennedy: [...] *w końcu 1905 r., kiedy rozpoczęły się rokowania pokojowe z Rosją, Japonia była bliska bankructwa* (P. Kennedy, *Mocarstwa świata*, s. 211).

Из телеграммы в МИД России графа Н.Д. Остен-Сакена о заключении очередного японского займа, [w:] Русско-японская война 1904-1905 гг. в документах внешнеполитического ведомства России. Факты и комментарии, ред. В. Глушков, К. Черевко, Москва 2006.

Opracowania

Dyskant J.W., *Cuszima 1905*, Warszawa 1989.

Kennedy P., *Mocarstwa świata. Narodziny, rozkwit, upadek. Przemiany gospodarcze i konflikty zbrojne w latach 1500-2000*, Warszawa 1994.

Mainardi B.E., *The Russo-Japanese War: Origins and Implications*, „James Madison Undergraduate Research Journal” 2020, vol. 7, no. 1.

Smethurst R.J., *Takahashi Korekiyo, the Rothschilds and the Russo-Japanese War, 1904-1907*, <https://www.rothschildarchive.org/materials/ar2006japan.pdf>.

Айрапетов О., *Внешняя политика Российской империи (1801-1914)*, Москва 2006.

Капитанец И., *Флот в русско-японской войне и современность*, Москва 2004.

Мульгаули П., *Внешняя политика Императора Николая (1894-1917)*, Москва 2013.

Поленов Л., *Крейсер Аврора*, Ленинград 1987.

Рыбачёнок И., *Закат великой державы. Внешняя политика России на рубеже XIX-XX вв.: цели, задачи и методы*, Москва 2012.

Шаццлло В., Шаццлло Л., *Русско-японская война 1904-1905 гг. Факты. Документы*, Москва 2004.